

MŰSZAKI ÉRTELMISÉG ÉS VEZETÉSTUDOMÁNY

A társadalom vezetésének tudományáról márciusban tartották meg az első kollokviumot hazánkban. Azóta hónapok teltek el, de a vezetéstudomány kérdései ma (és már azelőtt is) érdeklődésünk homlokterében állanak. Jól vezetni ma — korparancs. És nem csupán a növekvő feladatok és a felelősség miatt, hanem elsősorban a rendelkezésünkre álló adottságok, eszközök gyarapodása folytán. Korunk társadalmi átalakulásai, tudományos eredményei, műszaki vívmányai messzemenően növelték a lehetőségét annak, hogy az emberiség végre valóra váltsa évezredek sok-sok álmát, törekvését; a holdraszállást éppúgy, mint az éhezés, nyomor felszámolását, a pusztító betegségek visszaszorítását, a bőség és műveltség általánossá tételét. A lehetőségek gazdagsága — gondoljunk csak az automatizálás avagy a genetika eredményeinek hasznosítására —, a feladatok bonyolult volta azonban nagyfokú hozzáértést és képzettséget, jártasságot és tudatosságot követel, s a történelmi rekvizitumok közé kényszeríti a vezetésbeli ösztönösséget, a vaktában tapogatózást, s az irányítás tudományos alapokra helyezését tűzi napirendre.

Korunk a tudományok egybefonódásának, a komplex diszciplínák kialakulásának, az ismerethatárok egybemosódásának ideje. A komplex tudományok közül is talán a legösszetettebb a vezetéstudomány. Az e kérdéssel foglalkozó könyvtárnyi kötet, a számtalan tanácskozás, kísérlet jelentős része éppen ezért a különböző tudományágak összefonódásának, kölcsönhatásának módját, gyakorlati együtt hatását vizsgálja. A vezetéstudomány elvi meghatározása és sikeres gyakorlati alkalmazása határfokának növelése ma világprobléma.

Noha e tudomány nem egy általános törvényszerűsége ilyen vagy olyan módon minden társadalmi rendszerben, valamennyi országban érvényesül, végső fokon a társadalomvezetés-tudomány kérdéseinek tárgyalásakor az adott társadalmi rendszerből, a termelési viszonyokból kell kiindulnunk, tekintetbe véve ezen belül is az egyes országok, népek, történelmi fejlődési szakaszok körülményeit, hiszen minden korszak és társadalmi rendszer megszülte a maga vezetés módját, gazdasági, filozófiai, politikai és jogi fölfogásának megfelelően.

Ebben az értelemben a szocialista társadalom számára különösen fontos, hogy gazdagon kidolgozza sajátos vezetéstudományát, s állandóan munkálkodjék sikeres alkalmazásán. Marx írja, hogy „...a társult termelők ésszerűen szabályozzák közös ellenőrzésük alá vetik a természettel való anyagszeréjüket, ahelyett hogy az mint vak hatalom uralkodna rajtuk; ezt az anyagszerét a legkisebb erő fel-

használásával, az emberi természethez legméltóbb és ennek legmegfelelőbb feltételek mellett hajtják végre“.

Mögöttünk idestova negyedszázados szocialista építés áll. S nemcsak az eltelt idő, hanem főleg jelentős eredményeink alapján állíthatjuk, hogy szocialista társadalmunk felnőtt korba ért, s kérdéseink a nagykorúság gondjai; ezen a szinten válik a vezetés színvonalának állandó emelése továbbhaladásunk kulcsává, a vezetéstudomány kérdéseinek megvitatása pedig elsőrendű jelentőségűvé.

„Célszerű hangoztatni — mutatott rá Ceauşescu elvtárs a kollokvium megnyitása alkalmából mondott beszédében —, az új társadalmi rendszer megteremtése létrehozza a feltételeket ahhoz, hogy a társadalmi törvényeket tudatosan használjuk fel a társadalom szüntelen és sokoldalú haladására. A szocializmus e fölényét azonban önmagától nem lehet kiaknázni, csak úgy, ha kitartó munkával igyekszünk alaposan megismerni a törvények hatását, figyelmesen tanulmányozni a történelmi realitásokat minden egyes országban és minden egyes fejlődési szakaszban, hogy a társadalmat a gazdasági-társadalmi fejlődés objektív tendenciáinak és követelményeinek megfelelően irányítsuk. Íme, miért kap különleges jelentőséget a társadalomvezetés-tudomány az új társadalom feltételei közepe, a szocialista és a kommunista építés műve sikeres kibontakoztatásának döntő tényezőjeként.“

A kollokvium jelentős megállapításokhoz vezetett mind a szocialista társadalomvezetés általános elveit illetően, mind pedig a mi sajátos körülményeinknek megfelelő alkalmazkodás tekintetében. Nem célunk részletesen tárgyalni a kollokvium tanulságait; minthogy lapunk jelen száma a műszaki értelmiség kérdéseivel foglalkozik, csupán e réteg vezetéstudományi gondjait érintjük.

Valaha a délkelet-európai elmaradottság, az egyoldalúság egyik jellemzője volt román és bolgár, magyar és horvát földön egyaránt, hogy a városok élén éppúgy jogászok állottak, miként a vasút vagy az iparvállalatok élén. Ma ellenben fejlődésünk, fölemelkedésünk jele, hogy egyre több építész és geológus, agronómus és vegyésztudós vezető városainkat és üzemjeinket, a minisztériumokat vagy a kutatóintézeteket. Ezt követeli meg a szocialista iparfejlesztés, a tudományos-műszaki forradalom, általában életünk anyagi alapjainak korszerű kiépítése. A sokágú nagyipar kialakításában, városaink újjászületésében avagy az oktatásban elért — nemzetközi síkon is elismert — eredményeink arra vallanak, hogy a műszaki értelmiségiek különböző szinteken és sok-sok területen sikeresen küzdenek meg a legbonyolultabb feladatokkal is. Pedig hát a szocialista építés során a városvezetés vagy az iparfejlesztés új, a kapitalista módszerektől teljesen elütő eljárásait kellett kidolgoznunk. És új, nálunk ismeretlen iparágakat hoztunk létre, vagy olyan döntő fontosságú kérdéseket oldottunk meg gyökeresen más körülmények között, mint például a műszaki fejlesztés. Ezt a feladatot például régebben szinte kizárólag import útján oldották meg: külföldről hozták be nemcsak a gépeket és a technológiát, hanem a szakembereket is. Még vasutaink, repülőtereink, műutaink jelentős részét is külföldi segítséggel építettük. Ma viszont a tudományos alapkutatótól az eredmények ipari alkalmazásáig a műszaki fejlesztés legtöbb kérdését magunk oldjuk meg.

E jelentős eredmények alapján teljes mértékben egyetértünk azzal, amit Nicolae Ceauşescu elvtárs mondott májusban a mérnökök és technikusok országos konferenciáján:

„A műszaki értelmiség, amely a munkásosztály soraiból állandóan új elemekkel bővítette sorait, és összeforrt vele a munkában, a műszaki alkotásban, jelentősen hozzájárult a nemzetgazdaság fejlesztésével és korszerűsítésével felmerült komplex kérdések megoldásához, a szocializmus Romániában való felépítése általános programjának megvalósításához.“

Amikor tehát gondjainkról beszélünk, az eredmények ismeretében és a továbblépés elősegítésének érdekében szólnunk. A márciusi kollokviumon több alkalommal is elhangzott az a megállapítás, hogy a vezetés végeredményben kiterjed az élet egész területére, s eszerint a vezetéstudomány érdeklődéskörébe tartozik a közgazdasági kérdéseken és műszaki problémákon innen és túl a családi élet sok-sok vetülete éppúgy, mint az ifjúság integrációjának számos vonatkozása. Mennyire ismeri azonban egy ipartelep gépészmérnök-igazgatója a város és a környék demográfiai helyzetét, munkaerő kínálatát, ipari hagyományait, műszaki kultúráját, munkamorálját, gondolkodásmódját? Holott ezek a tényezők mind-mind jelentős mértékben befolyásolják az üzem dolgozóinak teljesítményét. Sok tekintetben ezekre a körülményekre vezethető vissza az, hogy a különböző gyárak ugyanolyan felszereléssel, technológiával és nyersanyaggal jóval többet vagy kevesebbet termelnek. A munkaerő hiánya avagy elvándorlása ugyancsak összefügg a város, a vidék demográfiai helyzetével, kulturális hagyományaival vagy közlekedési feltételeivel. Ilyen megfontolások alapján helytálló az a követelmény, hogy a vállalatvezető ne csak a szervezési vagy műszaki kérdésekben legyen jártas, hanem a szociológia és társadalomlélektan, a helytörténet vagy az etika terén is, mi több, még a tárgyi néprajzról sem árt egyet-mást tudnia, hiszen ismeretes például, hogy olyan erdős, hegyes tájakon, ahol a lakosság fa és kő faragásával, fazekasmunkával is foglalkozik, könnyebb feladat ipart meghonosítani, megfelelő munkaerőt toborozni, mint a kézműves tapasztalatokkal nem bíró, csupán földművelést folytató vidéken. De ha az a kérdés, hogy milyen jellegű ipart telepítsünk, a településföldrajz és a demográfia kritériumainak figyelembevétele ugyancsak ajánlatos, hiszen a munkaigényes elektronikai vagy műszeripari alkalmazásra sokkal inkább alkalmas a nagyvárosi munkaerő, mint a vidéki.

A szocialista építés mai szakaszában már több országnak olyan gondjai vannak, amelyekkel tíz-húsz évvel ezelőtt senki sem törődött. Emlékeztessünk csak a demográfiai tényezőkre. Valaha bőven állt rendelkezésre minden rendű és korú munkaerő. Ma viszont az NDK, Csehszlovákia és Magyarország munkaerőhiánnyal küzd. Nálunk enyhén jelentkezik a kérdés, az állandó újsághirdetésekből azonban már látjuk, hogy egyes bányatelepek — Borsa, Balánbánya — munkaerőellátása fogyatékos, és az országos statisztikai adatokból tudjuk, hogy néhány megye — Arad, Krassó-Szörény, Temes — népszaporulata hiányt jelez. Nos, a vezetésnek ilyen területeken s ilyen vállalatok élén milyen komplex ismeretekre s azok alapján miféle munkastílusra, intézkedésekre van szüksége, hogy más tájakról odavonzza és megtartsa a munkásokat?

Mindez fokozott mértékben jelzi, hogy mind a területi vezetésnek, mind az ipar, közlekedés irányítóinak döntései csak egész sor tudományág „meghallgatása“, ismereteinek alkalmazása alapján lehetnek megfelelőek, az itt és most követelményei alapján helytállóak és célravezetőek. De hát tanulnak-e a mérnökök, közgazdászok társadalomlélektan, demográfiát avagy szociológiát egyetemi fokon? Egy-két éve legtöbb üzemünkben pszichológusokat, szociológusokat alkalmaznak, s tevékenységük jelentősen elősegíti a helyes vezetés kialakítását; gyakorlati munkájukon túl azonban jelenlétük arra is utal, hogy ma már a téglagyártás szakemberei is belátják: minden irányú munkának van szociológiai, lélektani vonatkozása, s a termelés jó irányításához nem elegendő csupán a szakmai jártasság.

Erdemes ebben a vonatkozásban emlékeztetni arra, amit O. Bogáthy Zoltán, a resicai vasmű pszichológusa szögezett le A Hét múlt évi vezetéstudományi vitája során: „... a vezetés igazi lényege: emberek vezetése... Vezetni pedig annyit jelent, mint az érvényben levő szokások és szabályok alapján másokat a lehető legeredményesebb tevékenység elvégzésére készíteni.“

Hogy mi minden függ a jó vezetéstől, a munka helyes, hatékony megszervezésétől, azt jól bizonyítja pártunk főtitkárának a mérnökök és technikusok országos tanácskozásán elhangzott beszédében tett megállapítása:

„A jelenlegi termelőkapacitásokkal, de jobb szervezéssel, a gépek ésszerűbb kihasználásával és korszerűsítésével legalább 30—40 százalékkal nagyobb termelést érhetünk el, mint jelenleg, egyes vállalatokban pedig megkésztethetjük a termelést egyetlen lej további költség nélkül. Íme milyen óriási lehetőségek vannak gazdaságunkban, íme milyen nagy feladatok hárulnak a mérnökökre és technikusokra mint a termelés szervezőire és ésszerűsítőire. [...] Az összes mérnökök — akik a termelési folyamat egyik vagy másik lépcsőfokán állnak — alapjában véve vezető tisztséget töltenek be. Tehát végeredményben tőlük függ a termelési folyamat magas színvonalú megszervezésének és lebonyolításának biztosítása.“

Ha mindez helytálló ipari viszonylatban, különösen érvényes a mezőgazdaságban. A termelőségvetkezében vezető szerepet betöltő agronómusnak sok tekintetben bonyolultabb a helyzete, amint arra jogosan mutatott rá Kőnig Miklós A Hét vitája során közölt cikkében. Az mtsz-vezetőnek ugyanis nem alkalmazottakkal, hanem a közös vagyon tulajdonosaival, „gazdákkal“ van dolga, de ezen túlmenően falun inkább hatnak a sajátos, helyi körülmények, hagyományok, szokások; erősebb a kiscsoportok befolyása, közvéleményformáló ereje, lazább a munkafegyelem, ezt jelentősen befolyásolják a családi tényezők, hangulati elemek, általában sokkal szövevényesebben fonódik össze az otthon a munkahellyel, a háztáji kiskert a nagygazdasággal, az objektív körülmények a szubjektívekkel.

Egy falusi agrármérnöknek mindenre tekintettel kell lennie, és legalább anynyira kell tudnia bánni az emberekkel, mint a gépekkel és állatokkal, legalább úgy ajánlatos ismernie a falut, mint a mezőt. Mennyire készíti fel azonban a főiskola milderre az agronómust, az állatorvost, az erdőszélmérnököt vagy a zootechnikust?... Azt kell mondanunk, hogy a falusi vezető műszaki értelmiség jórészt ösztönösen, élettapasztalatai alapján, önműveléssel szerzett lélektani ismereteire támaszkodva áll helyt az „embervezetés“ őrhelyén. Közben pedig nemritkán követ el hibákat, amelyek olykor-olykor súlyos következményekkel járnak. Hány meg hány esetben keletkezik összeütközés a mérnök és a tagság között abból eredően, hogy a vezető szakember nem ismeri a vidék népét, történelmét, demográfiáját, kultúráját, s emiatt képtelen megfelelő vezetési stílust, magatartást kialakítani: „nem találja el a hangot“. Nem egy esetről tudunk, amikor az agronómus-elnök nyers modora, helytelen magatartása, oktan intézkedése elkeserítette a tagságot, visszatartotta a közös munkától, s végül is a falu elhagyására készítette a munkatársak javát.

Nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt sem, hogy a vezetéstudománynak sajátos nemzetiségi vetülete is van. Ha a jó városirányítás, megyevezetés, munkaszervezés föltételezi a helyi körülmények alapos ismeretét, akkor ezen, vegyes lakosságú vidéken, a nemzetiségek demográfiai helyzetének, kultúrájának, történelmének, anyanyelvének ismeretét is értjük. Míg egyfelől ugyanis a nemzetiségek fiainak állampolgári kötelességük és megtisztelő feladatuk ismerni a román nyelvet, másfelől a román vagy más nemzetiségű vezető beosztású szakembereknek munkájuk jobb végzése érdekében célszerű, tanácsos ismerniük helységük, munkahelyük lakosságának, beosztottjaiknak és munkatársaiknak a nyelvét. Hiszen a nyelv révén ismerik meg

Jobban a vidék népének kultúráját, gondolkodásmódját és még sok olyasmit, ami a korszerű vezetéshez ma már elengedhetetlen.

Ismeretes, hogy a közeljövőben összeül a Román Kommunista Párt Országos Konferenciája. E nagy jelentőségű tanácskozás napirendjén szerepelnek „a gazdasági-társadalmi tevékenység vezetésének és tervezésének tökéletesítésére irányuló intézkedések” is. A pártkonferencia tanulságai, iránymutató határozatai minden bizonnyal hozzájárulnak majd vezetéstudományunk fejlesztéséhez, vezetési gyakorlatunk magasabb színvonalra emeléséhez és ily módon szocialista építésünk hatékonyságának növeléséhez.

KORUNK

TUDAT ÉS SZEMÉLYISÉG

A Román Kommunista Párt júliusi Országos Konferenciáját köszöntötte az a tudományos ülés, melyet a Társadalom- és Politikai Tudományok Akadémiája rendezett 1972. május 18—19-én.

A tudományos ülés, mely a sokoldalúan fejlett szocialista társadalom építésének fő kérdéseivel foglalkozott. Széles körű és élénk vita folyt e társadalom fogalmáról, a nemzetgazdaság fejlesztéséről és korszerűsítéséről, a szocialista társadalmi-termelési viszonyok, a társadalmi élet vezetésének tökéletesítéséről.

Az alábbi cikk az ülés egyik vitaindító előadása.

A társadalmi tudat átalakulása hazánkban, a tömegek szellemi életében bekövetkezett változások a maguk sokrétűségében mintegy kínálkoznak a kutatás számára, s ugyanakkor visszautasítják a leegyszerűsítő magyarázatokat. A terepen végzett szociológiai, pszichológiai, etikai, politikai és jogi tudományok körébe vágó kutatások felszínre hozták a módosulások néhány vonatkozását. E viszonylag töredékes tanulmányozás eredményeinek fő erővonalai a szocialista tudat kialakulása és éretté válása köré rendeződnek.

Az összegyűjtött anyag még igen szegényes. Mégis kirajzolódik belőle, hogy a sokalakú szocialista tudat, annak gazdagodása kognitív és axiológiai vonatkozásban, a sokoldalúan fejlett emberi személyiség fokozatos kialakulása szerves alkotóeleme, következménye és egyben feltétele a sokoldalúan fejlett szocialista társadalom és a kommunizmus megteremtésének.

A felmérésekből kiolvasható legjelentősebb változások közt említhetjük azt, hogy új politikai eszméket és értékeket teremtünk és sajátítunk el. Ezzel rokon az a szellemi átalakulás, amelynek nyomán kifejlődik a tömegek gazdasági tudata a jelenlegi körülmények között. Ez tulajdonképpen egy régi gazdasági pszichológia és mentalitás bonyolult, nem egyenes vonalú, hanem ellentmondásos átmoldulásának a folyamata. A vizsgálatokból kiderül az is, hogyan formálódnak